

Çocuklar için Bakış Açısı Alma Testi (ÇBT)'nin Geliştirilmesi*

Durmuş ASLAN¹, Aysel KÖKSAL AKYOL²

Geliş Tarihi: 07.03.2016

Kabul Ediliş Tarihi: 07.11.2016

ÖZ

Bu araştırma, okul öncesi dönem çocukların bakış açısı alma becerilerini değerlendirmek için Çocuklar için Bakış Açısı Alma Testi (ÇBT)'nin geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma üç, dört ve beş yaş grubundan toplam 236 çocukla gerçekleştirilmiştir. İlk olarak, ÇBT'de yer alabilecek aday maddeler ve bunların çizimleri hazırlanmıştır. Sonrasında, bu çizimlerin ve yönergelerinin uygunluğu okul öncesi eğitimi ve çocuk gelişimi uzmanları tarafından değerlendirilmiştir. Ölçüt dayanaklı geçerlik için, Çocuklar için Empati Ölçeği (ÇEMÖ) ve Bakış Açısı Alma Testi (BAT) kullanılmıştır. ÇBT ile ÇEMÖ arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ($r=.80$, $p=.001$) saptanmıştır. Benzer şekilde, ÇBT ile BAT arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu ($r=.73$, $p=.001$) belirlenmiştir. İç tutarlık güvenilirliği için KR-20 katsayısı .71 olarak hesaplanmıştır. Test-tekrar test güvenilirliği ise .91 olarak saptanmıştır. Sonuç olarak, ÇBT'nin okul öncesi dönem üç, dört ve beş yaş çocuklarının bakış açısı alma becerilerini ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Okul öncesi dönem, bakış açısı alma testi, geçerlik, güvenilirlik.

The Development of Perspective Taking Test for Children (PTC)

ABSTRACT

This study was conducted to develop a Perspective Taking Test for Children (PTC) in order to evaluate the perspective taking skills of preschoolers. The study was implemented with totally 236 children from the three, four and five age group. Firstly, the items and it's drawings that could potentially be used in the Perspective Taking Test for Children (PTC) were prepared. Then, the preschool education and child development experts were asked to assess the appropriateness of drawings and the instructions in the test. To criterion-related validity, "Empathy Scale for Children (ESC)" and "Perspective Taking Test (PTT)" were used. It is found that there is a fairly high level of positive correlation between Perspective Taking Test for Children (PTC) and Empathy Scale for Children (ESC) scores ($r=.80$, $p=.001$). Similarly, it is determined that there is a fairly high level of positive correlation between Perspective Taking Test for Children (PTC) and Perspective Taking Test (PTT) scores ($r=.73$, $p=.001$). The KR-20 coefficient was calculated for the internal consistency reliability and the value was found as .71. The test-retest correlation was determined as .91. Consequently, it was found that the Perspective

* Bu makale, 2-5 Eylül 2015 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen 4. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, asland@cu.edu.tr

² Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, koksalaysel@gmail.com

Taking Test for Children (PTC) was a valid and reliable instrument for measuring the perspective taking skills of three, four and five-year-old children.

Keywords: Preschool period, perspective taking test, validity, reliability.

GİRİŞ

Sağlıklı bir toplumsal yaşam için bireyler arasında olumlu ilişkilerin geliştirilmesi önemli bir konudur. İnsanoğlu yaşamı boyunca başka insanlarla ilişki kurmak zorundadır ve kurduğu bu ilişkilerde başarılı olabilmesi için kendisinin ve diğer insanların duygu, düşünce ve algısını anlayabilmesi gerekir (Yüksel, 2015). Kişinin karşısındakinin duygu ve düşüncelerini anlamasına yardımcı olan bakış açısı alma önemli bir sosyal beceridir. Sağlıklı toplumsal ilişkiler açısından küçük yaşlardan itibaren çocukların bakış açılarını alma becerilerinin desteklenmesi gerekmektedir. Bakış açısı olan bireylerden oluşan toplumlarda çatışmalar daha sağlıklı bir şekilde çözümlenebilmekte ve empatik bir toplum olma yolunda ilerleme söz konusu olabilmektedir.

Bakış açısı alma, bir başkasının bakış açısından bir durumu anlama becerisidir. Bakış açısı alma, gelişimsel literatürde çocuğun kendisinin ve başkalarının sahip olduğu bilgi durumunu ortaya koymasını gerektiren bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Heagle & Rehfeldt, 2006). Bakış açısı alma sürecinin, başkasının duygularını anlamaya yardımcı olduğu ve bunun sonucunda da kişinin empatik yanıtlar vermesine katkı sağladığı kabul edilmektedir. Batson bakış açısı almanın empatinin önemli bir kaynağı olduğunu ifade ederken (Akt. Decety, 2005), LeBlanc ve diğerleri (2003) bakış açısı almanın paylaşma ve empati gibi başkasının bakış açısını almayı gerektiren sosyal davranışlarda tamamlayıcı bir işlev gördüğünü belirtmektedirler. Bazı araştırmacılar ise, bakış açısı almanın empati için zorunlu olduğuna inanmaktadırlar (Scarpelli-Dwyer, 2011).

Bakış açısı alma algısal, bilişsel ve duygusal bakış açısı alma olmak üzere üç boyuttan meydana gelmektedir. Algısal bakış açısı alma, kişinin bir başkasının kendi bakış açısından ne gördüğüne dair çıkarımını işaret etmektedir. Bilişsel bakış açısı alma, başka bir kişinin ne düşündüğünün farkında olma anlamına gelmektedir. Duygusal bakış açısı alma ise, başkasının duygusunu değerlendirme ya da anlama olarak tanımlanmaktadır (Baran & Erdoğan, 2007; Kurdek & Rodgon, 1975; Tan-Niam, 2003).

Bakış açısı alma becerisinin temelleri küçük yaşlara kadar dayanmaktadır. Onsekiz ay civarından itibaren çocuklar mutlu olma, sinirli olma ve üzgün olma gibi basit duyguları tanıyabilmekte ve diğer duygusal ifadeleri, istekleri yorumlamak için kullanabilmektedirler. Üç yaşından itibaren, çocuklar hem duygularla ilişkili durumları hem de duyguların öznelliğini anlayabilmektedirler (Ensor, Spencer, & Hughes, 2011). Çocukta bilişsel gelişime bağlı olarak benmerkezci düşüncenin azalmasıyla birlikte, başkasının belli bir durumda ne düşündüğünü ya da hissettiğini tahmin etmek veya anlamak giderek mümkün

olabilmekte ve altı yaş civarında bakış açısı alma becerisi gelişmeye başlamaktadır (Scarpelli-Dwyer, 2011).

İlgili alanyazın incelendiğinde, yabancı literatürde çocukların bakış açısı becerilerini ölçmeye yönelik çeşitli araştırmaların bulunduğu görülmektedir. Çocukların bakış açısı alma becerilerini belirlemeye yönelik çeşitli slâytların (Feshbach & Feshbach, 1969), filmlerin (Cox, 2001), videoların (Strayer & Roberts, 1989), üzerinde resim bulunan kartların ve kuklaların (Anastassiou-Hadjicharalambous & Warden, 2008; Colwell & Hart, 2006; Flavell, Botkin, Fry, Wright & Jarvis, 1968; Heinegg, 2000; Kurdek & Rodgon, 1975; Newcombe & Huttenlocher, 1992; Surtees, Butterfill & Apperly, 2012; Taylor, 1988; Walker, 1980) kullanıldığı araştırmalarda, çocuklara önce görsel malzemeler sunulmuş, sonrasında ise kendilerine sunulan slâytlar, filmler, videolar ve üzerinde resimlerin bulunduğu kartlarda yer alan karakterlerin ya da kuklaların neler gördükleri, düşündükleri ya da hissettiklerini tahmin etmeleri istenmiştir.

Ulusal literatür incelendiğinde ise, ülkemizde çocukların bakış açısı alma becerilerini belirlemeye yönelik ölçme araçlarının sınırlılığı dikkati çekmektedir. Yapılan literatür çalışması sonucunda yalnızca bir tane ölçme aracı geliştirme çalışmasına rastlanmıştır. Şener (1996) tarafından, dört-beş yaş çocuklarının bakış açılarını belirlemeye yönelik gerçekleştirilen araştırmada, Kurdek ve Rodgon (1975)'dan uyarlanarak Algısal, Bilişsel ve Duygusal Bakış Açısı Alma Testi geliştirilmiştir. Araştırmacılar tarafından ülkemizde çocukların bakış açısı alma becerilerini belirlemeye yönelik literatür incelendiğinde, bulunan çalışmaların hepsinde (Akın, 2002; Bal ve Temel, 2014; Baran ve Erdoğan, 2007; Erdoğan, 2009; Gültekin, 2006; Köksal Akyol ve Oğuz, 2007; Oğuz, 2006) bu ölçme aracı kullanıldığı görülmüştür.

Ülkemizde okul öncesi dönem çocuklarının bakış açısı alma becerilerini belirlemeye yönelik ölçme araçlarındaki bu eksiklik göz önünde bulundurularak bu araştırmada, Çocuklar için Bakış Açısı Alma Testi (ÇBT)'nin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Bu araştırma, Adana ili merkez ilçelerinde yer alan, MEB'e bağlı 4 anaokulundan 3-5 yaşlarında toplam 236 çocuk üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubundaki çocuklara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo1. Çalışma Grubunda Yer Alan Çocuklara İlişkin Demografik Bilgiler

	Grup	f	%
Yaş	3 yaş	66	28
	4 yaş	76	32
	5 yaş	94	40
Cinsiyet	Kız	124	52
	Erkek	112	48
Kardeş sayısı	Hiç kardeşi yok	10	3
	Tek kardeşi var	70	30
	İki kardeşi var	110	47
	Üç ve daha fazla kardeşi var	46	20
Kardeş sırası	Birinci	103	44
	İkinci	97	42
	Üçüncü	33	13
	Dördüncü	3	1
Anne öğrenim düzeyi	İlkokul	29	12
	Ortaokul	12	5
	Lise	82	35
	Önlisans	17	7
	Lisans	87	37
	Lisansüstü	9	4
Baba öğrenim düzeyi	İlkokul	14	6
	Ortaokul	13	6
	Lise	70	30
	Önlisans	21	9
	Lisans	98	41
	Lisansüstü	80	8
Ailenin aylık geliri	0-2999 tl	116	49
	3000 tl – 7000 tl	120	51

Araştırma üç yaş (n=66; 33 kız, 33 erkek), dört yaş (n=76; 42 kız, 34 erkek) ve beş yaş (n=94; 49 kız, 45 erkek) gruplarından toplam 236 çocukla gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubundaki çocuklar alt ve orta gelirli ailelerden gelmektedirler. Anne ve babaların arasında lise ve lisans mezunları ağırlıktadır.

Ölçme Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen Çocuklar için Bakış Açısı Alma Testi (ÇBT) kullanılmıştır. Ölçme aracı, “Algısal Bakış Açısı Alma”, “Bilişsel Bakış Açısı Alma” ve Duygusal Bakış Açısı Alma” olmak üzere üç boyuttan ve toplamda 24 maddeden meydana gelmektedir. Algısal Bakış Açısı Alma ve Bilişsel Bakış Açısı alma boyutları dörder maddeden oluşmaktadır. Duygusal Bakış Açısı Alma boyutu ise her bir duygu ile ilgili (mutlu olma, üzülme, kızma, korkma) dörder madde olmak üzere toplam 16 maddeden meydana gelmektedir.

Çocuklar için Bakış Açısı Alma Testi (ÇBT)'nin Geliştirilmesi

Ölçme aracını geliştirme çalışmasının birinci aşamasında araştırmacı tarafından ilgili literatür incelenerek testte yer alabilecek aday maddeler oluşturulmuştur. Söz konusu maddelerde okul öncesi çocuklarının günlük yaşamlarında karşılaşılabilecekleri bakış açısı alma ile ilgili çeşitli durumlara yer verilmiştir. Test maddeleri belirlendikten sonra bu maddelerin geçerliliği ile ilgili olarak okul öncesi eğitimi ve çocuk gelişimi alanında dokuz uzmandan görüş alınmıştır. İkinci aşamada, testte yer alan maddeler çocuk kitapları alanında uzmanlaşmış bir ressamla çizdirilmiş ve çizimler ile ilgili olarak uzman görüşü alınmıştır. Araştırmanın son aşamasında ÇBT'nin 3-5 yaş grubunda bulunan ve normal gelişim gösteren 236 çocuk üzerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır.

Ölçme aracının her bir alt boyutunda yer alan maddelere ve nasıl uygulandığına dair birer örneğe aşağıda verilmiştir:

Algısal bakış açısı alma

Algısal Bakış Açısı alma boyutu, çocukların günlük hayatta karşı karşıya kaldıkları durumları içeren dört maddeden meydana gelmektedir. Çocuktan resimdeki karakterin bakış açısından görebildiklerini tahmin etmesi beklenmektedir.

Örneğin, çocuğun önüne bahçede saklambaç oynayan çocukları gösteren resim konulur. Resimde ebe olan bir çocuk ve saklanan iki çocuk (biri kız biri erkek) görülmektedir. Erkek çocuğu bir fiçinin arkasına tam olarak saklanmıştır ve ebenin bulunduğu yerden hiçbir şekilde görünmesi mümkün değildir. Kız çocuğu ise bir ağacın arkasına saklanmış ancak vücudunun bir kısmı ebenin görebileceği şekilde dışarıda kalmıştır. Çocukla önce resimde gördükleri hakkında konuşulur. Daha sonra çocuğa ebenin hangi çocukları gördüğü sorulur.

Değerlendirmede, çocuk eğer;

1. Erkek çocuğu görüyor, kız çocuğunu görmüyor derse "1" puan,
2. Kız çocuğunu görüyor, erkek çocuğunu görmüyor derse "0" puan verilir,
3. Her iki çocuğu da görmediğini ya da her ikisini gördüğünü söylerse "0" puan verilir.

Bilişsel bakış açısı alma

Bilişsel Bakış Açısı alma boyutu, çocukların günlük hayatta karşı karşıya kalabilecekleri çeşitli durumları içermektedir. Çocuğa çeşitli olayları anlatan ve en fazla 5-6 karttan oluşan hikâye kartları gösterilir. Çocuğa kartlarda geçen olaylar anlatılır. Daha sonra kartlardan bir tanesi (can alıcı noktayı, olayın nedenini ya da sonucunu içeren kart) çıkarılır. Çocuğa, "Şimdi sınıfından bir arkadaşını buraya çağırırsak, resimlere bakarak burada ne olduğunu (neden böyle olduğu ya da sonunda ne olduğunu) sorsak, ne der?" diye sorulur. Örneğin, çocuğa kartlar kullanılarak aşağıdaki hikâye anlatılır.

1. Barış bir gün bahçede oynuyordu. Birden yerde yatan küçük bir köpek gördü. Köpeğin yanına gitti, ancak küçük köpek hiç hareket etmiyordu.
2. Hemen babasını çağırdı ve küçük köpeği gösterdi.

3. Babası Barış'a havanın çok sıcak olduğunu ve küçük köpeğin de bu yüzden rahatsızlanmış olabileceğini söyledi. Bunun üzerine Barış, küçük bir kaba biraz su doldurdu ve küçük köpek suyu içmeye başladı.
4. Kısa bir süre sonra küçük köpek kendine geldi ve neşeyle çimlerin üzerinde koşmaya başladı.

Hikâye anlatıldıktan sonra 3. resim çıkarılır ve çocuğa, “eğer sınıftaki bir arkadaşımı çağırıyorduk, sadece bu kartları ona gösterseydik ve ‘köpeğin nesi varmış?’ diye sorsaydık bize ne anlatırdı” ya da ‘arkadaşına küçük köpeğin nesi var?’, ‘sonra nasıl tekrar böyle neşeyle oynamaya başlamış?’ diye sorsaydık ne derdi?” diye sorulur. Değerlendirmede;

- a)- Çocuk, arkadaşı için “köpeğin susadığını söylerdi” derse “0” puan,
- b)- Bunun dışında bir açıklama yaparsa “1” puan alır.

Duygusal bakış açısı alma

Testin Duygusal Bakış Açısı alma boyutu, okul öncesi dönem çocuklarının günlük yaşamlarında karşı karşıya kalabilecekleri mutlu olma, üzülmeye, kızma ve korkma duygu durumlarını betimleyen resimlerden meydana gelecektir (örneğin, dondurmasını yere düşüren bir çocuk, çizdiği resim arkadaşı tarafından bilerek yırtılan bir çocuk, annesinin oyuncak aldığı bir çocuk vb). Her bir resimde yer alan ana karakterin yüzü boş bırakılmıştır. Böylece çocuğun, ana karakterin yüz ifadesine bakarak duygusunu tahmin etmesinin engellenmesi amaçlanmaktadır. Uygulama sırasında çocuğa duygu durumu ile ilgili resimleri karışık bir sırayla gösterilmiştir (Örneğin, mutlu olma durumu ile ilgili bir resmin ardından kızgın olma durumu ile ilgili bir resim, ardından da üzgün olma durumu ile ilgili bir resim gösterilmiştir). Araştırmacı, her bir resimde geçen olayı kısaca betimlemiş ve çocuğa ana karakterin ne hissetmiş olabileceğini sormuştur. Eğer çocuk, resimdeki ana karakterin duygusunu (mutlu olma, üzülmeye, kızma, korkma) doğru ifade ederse “1” puan, yanlış ifade ederse “0” puan almaktadır.

ÇBT'den alınabilecek azami puan “24”, asgari puan ise “0”dır. Araştırmada ayrıca ölçüt dayanaklı geçerlik için Köksal Akyol ve Aslan (2014) tarafından geliştirilen Çocuklar için Empati Ölçeği (ÇEMÖ) ile Şener (1996) tarafından geliştirilen Bakış Açısı Alma Testi (BAT) kullanılmıştır.

Çocuklar için empati ölçeği (ÇEMÖ)

Çocuklar için Empati Ölçeği, okul öncesi dönem çocuklarının duygusal empati becerilerini ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçme aracıdır. ÇEMÖ, okul öncesi çocuklarının günlük yaşamlarında karşılaşılabilecekleri mutlu olma, üzülmeye, kızma ve korkma korku durumu ile ilgili 12 maddeden oluşan resimli bir ölçme aracıdır. Çocukların bu ölçme aracından alabilecekleri azami puan “12”, asgari puan ise “0”dır. Köksal Akyol ve Aslan (2014) tarafından ÇEMÖ'nün geçerliğini sinamada kapsam geçerliği için uzman görüşü alınmış, yapı geçerliği için yaş gruplarına göre bakış açısı alma puanlarına ait varyans analizi yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini sinamada, KR-20 katsayısı ve test-tekrar test güvenilirliği hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda, uzman görüşleri açısından

ölçeğin geçerli olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, yaşla birlikte ölçekten alınan puanlarda anlamlı bir artış meydana geldiği, bunun literatürle uyumlu olduğu ve ölçeğin geçerliğini kuvvetlendirdiği belirtilmiştir. Ölçeğin KR-20 değerinin .70 olduğu saptanmıştır. Üç hafta ara ile uygulanması sonucunda belirlenen test tekrar test güvenilirliği ise .89 olarak belirlenmiştir (Köksal Akyol ve Aslan, 2014).

Bakış açısı alma testi (BAT)

Bakış Açısı Alma Testi (BAT) ise, çocukların algısal, bilişsel ve duygusal bakış açısı alma becerilerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş dokuz maddeden oluşan bir ölçme aracıdır (Şener, 2002). Çocukların bu testten alabilecekleri azami puan "11", asgari puan ise "0"dır. Akın (2002) tarafından gerçekleştirilen araştırmada BAT'ın güvenilirliğini ve geçerliğini hesaplanmıştır. Araştırmada, geçerlik için uzman görüşü alınmış (görünüş geçerliliği), güvenilirlik için iç tutarlık ve test-tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, algısal bakış açısı alma boyutu için cronbach alfa katsayısı $r=.7749$, test-tekrar test tutarlılığı $r=.60$; bilişsel bakış açısı alma boyutu için cronbach alfa katsayısı $r=.8457$, test-tekrar test tutarlılığı $r=.45$ ve duygusal bakış açısı alma boyutu için cronbach alfa katsayısı $r=.7673$, test tekrar test-tutarlılığı $r=.60$ olarak saptanmıştır.

Verileri Toplama Süreci

Ölçme aracı çocuklara devam ettikleri anaokulunun sessiz bir odasında araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Araştırmacı, sırayla çocuklara testte yer alan resimleri gösterip, resimde geçen olayı kısaca açıklamış ve resimdeki ana karakterin algısal, bilişsel ya da duygusal bakış açısı ile ilgili sorular sormuştur. Örneğin, duygusal bakış açısı ile ilgili olarak, oyuncu kırılan çocuk resmini göstererek, "Bu çocuğun oyuncu kırılmış sence ne hissetmektedir?" diye sormuştur. Çocuğun her bir madde ile ilgili verdiği yanıtlar görüşme kayıt formuna kaydedilmiştir.

Ölçüt dayanaklı geçerlik için çalışma grubunda yer alan dört-beş yaş grubundaki çocuklardan yansız numaralar kullanılarak tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 40 çocuğa ÇEMÖ ve BAT uygulanmıştır. ÇEMÖ ve BAT dört-beş yaş çocukları için geliştirilmiş olduğu için ölçüt dayanaklı geçerliği değerlendirilirken söz konusu ölçme araçları üç yaş grubundaki çocuklara uygulanmamıştır.

Üç hafta ara verildikten sonra ÇBT tekrar test olarak çalışma grubunda yer alan ve yansız numaralar kullanılarak tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 50 çocuğa uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Uygulama sonucunda elde edilen veriler, nicel analiz teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Ölçme aracının geçerliğini sınamak amacıyla yapı geçerliği için, yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını

anlamak amacıyla varyans analizi uygulanmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edildiğinde ise farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Tukey analizi kullanılmıştır. Ölçüt dayanaklı geçerlik için ise, ölçme araçları arasındaki korelasyonu test etmek amacıyla Pearson Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır.

Ölçme aracının güvenilirliğini sınamak amacıyla iç tutarlık güvenilirliği için KR-20 katsayısı, test-tekrar test güvenilirliği için de Pearson Korelasyon katsayısı hesaplanmıştır (Büyüköztürk, 2002; Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013).

BULGULAR ve TARTIŞMA

Bu araştırma, okul öncesi dönem çocuklarının bakış açısı alma becerilerini değerlendirmek üzere Çocuklar için Bakış Açısı Alma Testi (ÇBT)'nin geliştirilmesi amacı ile yapılmıştır. ÇBT'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarına ilişkin bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

Çocuklar için Bakış Açısı Alma Testi (ÇBT)'nin Geçerliğine İlişkin Bulgular
ÇBT'nin geçerliğini sınamada kapsam geçerliği için uzman görüşü alınmış, yapı geçerliği için okul öncesi dönem çocuklarının yaş gruplarına göre bakış açısı alma puanlarına ait varyans analizi sonuçlarına bakılmış, ölçüt dayanaklı geçerlik için ise çocukların ÇBT'den aldıkları puanlar ile iki benzer ölçme araçlarından aldıkları puanlar arasındaki korelasyona bakılmıştır.

ÇBT'de yer alan resimler hazırlandıktan sonra, okul öncesi eğitim ve çocuk gelişimi uzmanı dokuz kişiden resimlerin uygunluğunu değerlendirmeleri ve görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Uzmanlar her bir resmin ölçülmek istenen bakış açısı alma durumunu yansıtıp yansıtmadığını kendilerine verilen formda yer alan “uygun” ya da “uygun değil” seçeneklerden birini işaretleyerek belirtmişlerdir. Ayrıca, uzmanlardan her bir madde ile ilgili eklemek istedikleri konuları açıklama kısmına yazmaları istenmiştir. Uzmanlar test maddelerinin okul öncesi çocuklarının bakış açısı alma becerilerini değerlendirmede uygun olduğunu belirtmişlerdir. Bu doğrultuda, testin uzman görüşüne bağlı olarak kapsam geçerliğine sahip olduğu kabul edilmiştir.

Tablo 2. Çocukların Yaşlarına Göre ÇBT'den Aldıkları Puanlara İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	643.094	3	321.547	23.227	0.001
Grupiçi	3225.563	232	13.844		
Toplam	3868.657	235			

ÇBT puanlarının yapı geçerliği için yaş gruplarının test puanları ANOVA ile karşılaştırılmıştır ve sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur. Tablo incelendiğinde, çocukların ÇBT’den aldıkları puanlar arasında yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($F(2,232)=23,27, p=.001$).

Tablo 3. Çocukların Yaşlarına Göre ÇBT’den Aldıkları Puanlara İlişkin Tukey Post Hoc Analizi Sonuçları

Grup	N	3 yaş	4 yaş	5 yaş
3 yaş	66	-	-2.46*	-4.07*
4 yaş	76	2.46*	-	-1.60*
5 yaş	94	4.07*	1.60*	-

* $p<.05$,

Tablo 3’de farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Tukey analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde, üç yaş grubu ($\bar{X}=13,04$) ile dört yaş ($\bar{X}=15,38$) ve beş yaş ($\bar{X}=17,01$) grupları arasında üç yaş grubu aleyhine ve dört yaş grubu ile beş yaş grubu arasında, dört yaş grubu aleyhine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunduğu belirlenmiştir. Yaş gruplarının ortalama puanları göz önüne alındığında, yaşla birlikte çocukların ÇBT’den aldıkları puanlarda da artış meydana geldiği görülmektedir. Hoffman (1979) tarafından geliştirilen ve aşamalara ayrılarak incelenen empatik gelişim kuramı da dikkate alındığında, elde edilen bu sonucun ÇBT’nin yapı geçerliğinin bir kanıtı olduğu söylenebilir. Adams, Schuaneveld ve Jenson (1979)’ın yaptıkları çalışmada, insanların duygularını doğru tanıma konusunda okul öncesi dönem çocuklarının yeteneklerinde yaşa göre farklılık olduğu belirlenmiştir. Szarkowich (1997) de yaşla birlikte okul öncesi çocuklarının bakış açısı alma becerilerinde farklılıklar meydana geldiğini saptamıştır. Ülkemizde yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bal ve Temel (2014), okul öncesi çocukların yaşları arttıkça bakış açısı alma becerilerinin de arttığını saptamışlardır. Köksal Akyol ve Körükçü (2004) ile Köksal Akyol ve Aslan (2014) çalışmalarında, çocukların empatik becerilerinin yaşla birlikte arttığını belirtmişlerdir.

Tablo 4. ÇBT’den Alınan Puanlar ile ÇEMÖ ve BAT’dan Alınan Puanlar Arasındaki Korelasyon

Bakış Açısı Alma Ölçeği (ÇBT)	Pearson Correlation	Çocuklar İçin Empati Ölçeği (ÇEMÖ)
		.80
	P	.001
	N	40
Bakış Açısı Alma Ölçeği (ÇBT)	Pearson Correlation	Bakış Açısı Alma Testi (BAT)
		.73
	P	.001
	N	40

Tablo 4'de ÇBT'nin ölçüt dayanaklı geçerliğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Araştırmada, ölçüt dayanaklı geçerlik için Köksal Akyol ve Aslan (2014) tarafından geliştirilen Çocuklar için Empati Ölçeği (ÇEMÖ) ile Şener (1996) tarafından geliştirilen Bakış Açısı Alma Testi (BAT) kullanılmıştır. ÇBT'den alınan puanlar ile ÇEMÖ'den alınan puanlar arasında yüksek düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=.80$, $p=.001$). Benzer şekilde, ÇBT'den alınan puanlar ile BAT'dan alınan puanlar arasında yüksek düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=.73$, $p=.001$). Korelasyon katsayısının, mutlak değer olarak 0.70 ile .1 arasında olmasının yüksek düzeyde bir ilişki olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir (Büyüköztürk, 2002; Turgut, 2012).

Elde edilen bulgular doğrultusunda, ÇBT'nin çocukların bakış açısı alma becerilerini ölçecek geçerliğe sahip olduğu söylenebilir.

Çocuklar için Bakış Açısı Alma Testi (ÇBT)'nin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

ÇBT'nin güvenirligi, iç tutarlılık katsayısı ve test-tekrar test güvenirlilik katsayısı hesaplanarak incelenmiştir. Testin güvenirligine ilişkin bulgular Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5. ÇBT KR-20 Değeri ve Test-tekrar Test Güvenirlilik Katsayısı

KR-20 Değeri	.71
Test-Tekrar Test Güvenirlilik Katsayısı	.91

ÇBT'nin iç tutarlılık güvenirligi için KR-20 katsayısı hesaplanmıştır. ÇBT'nin KR-20 değeri .71 olarak bulunmuştur. Özdamar (2004, s632-633), .60-.80 arasındaki KR-20 değerlerinin oldukça güvenilir olduğunu belirtmektedir. Akbulut (2010), ise .70 ve üzerindeki KR-20 değerlerinin ideal olduğunu söylemektedir. ÇBT'nin test-tekrar test güvenirlilik katsayısı ise .91 olarak hesaplanmıştır.

Elde edilen bu bulgu doğrultusunda, ÇBT'nin kabul edilebilir bir güvenirlilik değerine sahip olduğu söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Okul öncesi dönem çocuklarının bakış açısı alma becerilerini değerlendirmek üzere Çocuklar için Bakış Açısı Alma Testi (ÇBT)'nin geliştirilmesi amacı ile yapılan bu çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda, ÇBT'nin benzer hedef kitlelerde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir; ÇBT, okul öncesi dönem çocuklarının bakış açısı alma becerilerini değerlendirme amacıyla ile kullanılabilir. Okul öncesi dönem çocuklarına değişik yöntemler

kullanılarak verilecek olan bakış açısı alma eğitiminin değerlendirmesini yapmak üzere bu ölçme aracının kullanılmasının yararlı olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada okul öncesi dönemde olan üç-beş yaş çocukları ile çalışılmıştır. Bu testin erken çocukluk dönemindeki daha üst yaş grupları için geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılabilir. Testin ölçüt dayanaklı geçerliğinde kullanılan ölçme araçları 4-5 yaş grubu çocukları için geliştirildiğinden bu araştırmada ölçüt dayanaklı geçerlik uygulamasına üç yaş grubundaki çocuklar dâhil edilmemiştir. İleriki araştırmalarda üç yaş grubu için de ölçüt dayanaklı geçerliğe bakılabilir. Geliştirilen Çocuklar için Bakış Açısı Alma Testi (ÇBT)'nde resimler kullanılmıştır, geliştirilecek başka bir ölçme aracında video, slâyt benzeri görsellerden yararlanılabilir.

KAYNAKLAR

- Adams, G. R., Schuaneveld, J. D. ve Jenson, G. O. (1979). Sex, age and perceived competency as correlates of empathic ability in adolescence. *Adolescence*, 14 (56), 811-818.
- Akbulut, Y. (2010). *Sosyal bilimlerde spss uygulamaları*. İstanbul: Ideal Yayıncılık.
- Akın, Y. (2002). *Altı yaş grubu çocuklarında başkasının bakış açısını alma yetisi üzerinde eğitici drama programının ve aile tutumlarının etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Anastassiou-Hadjicharalambous, X. ve Warden, D. (2008). Cognitive and affective perspective-taking in conduct-disordered children high and low on callous-unemotional traits. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 2(16), 1-16.
- Bal, Ö. ve Temel, Z. F. (2014). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-6 yaş çocuklarının kişiler arası problem çözüme ve bakış açısı alma becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1),156-169.
- Baran, G. ve Erdoğan, S. (2007). A research on the perspective taking skill and the social behaviour of six-year-old girls and boys. *Pakistan Journal of Social Science*, 4(2), 236-239.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Colwell, M. J. ve Hart, S. (2006). Emotion framing: does it relate to children's emotion knowledge and social behavior? *Early Child Development and Care*, 176(6), 591-602.
- Cox, D. E. (2001). *Socioeconomic status and media exposure as factors in empathy development*. Unpublished master thesis, East Tennessee State University, USA.
- Decety, J. (2005). Perspective taking as the royal avenue to empathy. In B. F. Mael (Ed.), *Other minds: how humans bridge the divide between self and others* (pp. 143-157). New York: Guilford.
- Ensor, R., Spencer, D. ve Hughes, C. (2011). 'You feel sad?' emotion understanding mediates effects of verbal ability and mother-child mutuality on prosocial

- behaviors: findings from 2 years to 4 years prosocial behavior, emotion understanding. *Journal of Social development*, 20(1), 93-110.
- Erdoğan, S. (2009). *Altı yaş grubu çocukların bakış açısı alma becerileri ile matematik becerilerinin karşılaştırılması*. XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayında sunulmuş sözlü bildiri, Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Feshbach, N. D. ve Feshbach, S. (1969). The relationship between empathy and aggression in two age groups. *Developmental Psychology*, 1(2), 102-107.
- Flavell, J. H., Botkin, P. T., Fry, C. L., Wright, J. W. ve Jarvis, P. E. (1968). *The development of role taking and communication skills in children*. New York: Wiley.
- Gültekin, A. (2006). *Anaokuluna devam eden 6 yaşındaki çocukların başkalarının bakış açısını alma becerisi ile özsaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Heagle, A. I. ve Rehfeldt, R. A. (2006). Teaching perspective-taking skills to typically developing children through derived relational responding. *Journal of Early and Intensive Behavior Intervention*, 3(1), 1.
- Heinegg, R. J. (2000). *A study of graphic depiction, perspective taking and the appearance/reality distinction in children from three to eight*. Unpublished Doctoral Thesis, University at Albany, State University of New York, New York.
- Hoffman, M. L. (1979). Development of moral thought, feeling and behaviour. *American Psychologist*, 34(10), 958-966.
- Köksal Akyol, A. ve Aslan, D. (2014). The development of the empath scale for children (ESC). In M. Yasar, O. Ozgun, & J. Galbraith (Eds.), *Contemporary Perspectives and Research on Early Childhood Education* (pp.113-123). Newcastle: Cambridge Scholar Publishing.
- Köksal Akyol, A. ve Körükçü, Ö. (2004). Çocuklarda empati gelişimi ve bilişsel gelişimin incelenmesi. In Haktanır, G. and Güler, T. (Eds.), *OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı* (pp149-165). İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Köksal Akyol, A. ve Oğuz, V. (2007). An investigation into the perspective taking skills of 6-year-old children in terms of pet feeding and gender variables. *Humanity & Social Sciences Journal*, 2 (1), 8-13.
- Kurdek, L. A., ve Rodgon, M. M. (1975). Perceptual, cognitive, and affective perspective taking in kindergarten through sixth-grade children. *Developmental Psychology*, 11(5), 643-650.
- LeBlanc, L. A., Coates, A. M., Daneshvar, S., Charlop-Christy, M. H., Morris, C. ve Lancaster, B. M. (2003). Using video modeling and reinforcement to teach perspective-taking skills to children with autism. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 36(2), 253-257.
- Newcombe, N. ve Huttenlocher, J. (1992). Children's early ability to solve perspective-taking problems. *Developmental psychology*, 28(4), 635-643.
- Oğuz, V. (2006). *Altı yaş grubundaki çocukların bakış açısı alma becerileri ile anne babaların empatik becerilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özdamar, K. (2004). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi-1*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Scarpelli-Dwyer, J. M. (2011). *Attention to emotional cues, affective perspective taking and arousal in shy children*. Unpublished doctoral thesis, Kent State University Graduate School of Education, OH.
- Strayer, J. ve Roberts, W. (1989). Children's empathy and role taking: child and parental factors, and relations to prosocial behavior. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 10(2), 227-239.

- Surtees, A. D. R., Butterfill, S. A. ve Apperly, L. A. (2012). Direct and indirect measures of level-2 perspective-taking in children and adults. *British Journal of Developmental Psychology*, 30(1), 75-86.
- Szarkowicz, D. L. (1997, April). *Young children's developing understanding of conceptual perspective taking*. Paper presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child Development, Washington, DC.
- Şener, T. (1996). *4-5 yaş anaokulu çocuklarında dramatik oyunun ve inşa oyununun bakış açısı alma becerisine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Tan-Niam, C. (2003). Thematic fantasy play: effects on the perspective-taking ability of preschool children. *International Journal of Early Years Education*, 2(1), 5-16.
- Taylor, M. (1988). Conceptual perspective taking: children's ability to distinguish what they know from what they see. *Child Development*, 59, 703-718.
- Turgut, Y. (2012). Verilerin kaydedilmesi, analizi, yorumlanması: nicel ve nitel. In A. Tanrıöğren (Ed.) *Bilimsel araştırma yöntemleri* (s.192-248). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Walker, L. J. (1980). Cognitive and perspective-taking prerequisites for moral development. *Child Development*, 51, 131-139.
- Yüksel, A. (2015). Kavram, kapsam ve tarihsel gelişim bağlamında empati. In Y. Kabapınar (ed.) *Empatiyle gelişmek empatiyle geliştirmek: Çocuk ve empati* (s.2-20). Ankara: Pegem Akademi.

SUMMARY

Perspective taking is the process by which an individual views a situation from another's point-of-view. In traditional developmental area perspective taking defined as an individual's awareness of informational states in oneself and in others (Heagle & Rehfeldt, 2006). Becoming interested in other individuals' emotions starts at infancy and changes with age. From around 18 months, children can identify simple emotions such as happiness, anger, and sadness, and use others' emotional expressions to interpret desires. By three years of age, children start to understand both how situations relate to emotions and the subjectivity of emotions (Ensor, Spencer & Hughes, 2011).

Perspective taking consists of three dimensions as perceptual perspective taking, cognitive perspective taking, and affective perspective taking. Perceptual perspective taking refers to the ability of the child to infer what other is seeing; cognitive perspective taking refers to the ability of the child to infer what the other is thinking; and affective perspective taking refers to the ability of the child to infer what the other is feeling (Kurdek & Rodgon, 1975; Tan-Niam, 2003; Baran & Erdoğan, 2007).

When the international literature was investigated, it was seen that there are a lot of studies about children's perspective taking skills. In this studies, various slides, (Feshbach & Feshbach, 1978), films (Cox, 2001), videos (Strayer & Roberts, 1989), picture cards and puppets (Flavell, Botkin, Fry, Wright & Jarvis, 1968; Kurdek & Rodgon, 1975; Walker, 1980; Taylor, 1988; Newcombe & Huttenlocher, 1992; Heinegg, 2000; Colwell & Hart, 2006; Anastassiou-Hadjicharalambous & Warden, 2008; Surtees, Butterfill & Apperly, 2012) were used to determine children's perspective taking skills. On the other hand, when the Turkish literature was investigated, it was seen that there is not enough research has been conducted in Turkey regarding children's perspective taking skills and there is a lack of measurement tools to be used with preschoolers. Şener (1996) developed the Perspective Taking Test to identify four and five-year-olds' perspectives. Akin (2002) later tested the validity and reliability of Şener's (1996) Perspective Taking Test with six-year-old children, and identified the tool as a proper instrument for use with six year olds as well. The current status shows that there is a need for a measuring tool used for evaluating perspective taking skills of preschool children in Turkey. Therefore, this study was performed to develop a Perspective Taking Test for Children (PTC) in order to assess the perspective taking skills of preschool children.

The study was carried out with totally 236 children from four preschool located in the central districts of Adana. The working group consist of the three age group (n=66; 33 girls, 33 boys), four age group (n=76; 42 girls, 34 boys) and five age group (n=94; 49 girls, 45 boys). In the study, firstly the items and it's drawings that could potentially be used in the test were prepared. Then, the experts of preschool education and child development were asked to assess the

appropriateness of drawings and the instructions in the test, and accordingly, to state their opinions. Then, the Perspective Taking Test for Children (PTC) was applied to children in the working group. Indeed, Empathy Scale for Children (ESC) developed by Köksal Akyol (2014) and Perspective Taking Test (PTT) developed by Şener (1996) were implemented to children to evaluate validity of PTS. Finally, to assess the test–retest reliability of the Perspective Taking Test for Children (PTC), it was applied to children after three weeks again.

It was determined that the final version of the test which was developed depending on the expert views had content validity. Also, It was found that there was a fairly high level of positive correlation between the Perspective Taking Test for Children (PTC) and Empathy Scale for Children (ESC) scores ($r=.80$, $p=.001$). Similarly, it was determined that there was a fairly high level of positive correlation between the Perspective Taking Test for Children (PTC) and Perspective Taking Test scores ($r=.73$, $p=.001$). For structural validity, the scores received from the Perspective Taking Test for Children (PTC) were examined to determine whether there was a meaningful difference between the scores by age. It was found that there was a statistically significant difference between children's scores gained from the Perspective Taking Test for Children (PTC) according to age and these scores increased with age ($F(2,233)=24.52$, $p=.001$). The KR-20 coefficient was calculated for the internal consistency reliability and the value was found as .71. The test-retest correlation was determined as .91.

The findings of research show that the Perspective Taking Test for Children (PTC) is a valid and reliable instrument for measuring the perspective taking skills of three, four and five-year-old children.